

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA DEN HAAG

Datum: mei 2019

Betreft: Beantwoording vragen Schriftelijk Overleg over de geannoteerde agenda van de Landbouw- en Visserijraad van 14 mei 2019

Geachte Voorzitter,

Met deze brief beantwoord ik de resterende vragen van de fracties van uw Kamer van 6 mei jl. over de tijdelijk inzake het bijenrichtsnoer en het voorstel van de Europese Commissie tot een tijdelijke procedurele verlenging van de goedkeuring van een aantal werkzame stoffen [PM sterfte kalvertransport] (Kamerstuk 21501-32). De vragen over het bijenrichtsnoer die relevant waren voor de SCoPAFF vergadering gewasbeschermingsmiddelen op 20 en 21 mei zijn reeds beantwoord bij brief van 10 mei 2019 (Kenmerk DGA-EIA / 19118317).

Carola Schouten
Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie

De leden van de D66-fractie hebben kennisgenomen van de brief van de minister van 18 april 2019 over de tijdelijk inzake het bijenrichtsnoer. Deze leden danken de minister voor het toesturen van de tijdelijk en de afschriften van het door Nederland ingebrachte commentaar. De leden hebben hierover nog enkele vragen en opmerkingen.

De European Food Safety Authority (EFSA) zette in 2012 de wetenschappelijke inzichten over risico's van bestrijdingsmiddelen voor honingbijen, wilde bijen en hommels op een rij in een scientific opinion. Deze analyse was de basis voor de verbeterde Bee Guidance die EFSA in 2013 voorstelde.

Kan de minister aangeven of er sinds het in 2012 gepubliceerde EFSA-rapport nieuwe wetenschappelijke inzichten zijn verkregen die de risico's van bestrijdingsmiddelen voor honingbijen, solitaire bijen en hommels in een ander daglicht stellen en een andere risicobeoordeling rechtvaardigen dan EFSA in 2013 voorstelde in het Bee Guidance document? Klopt het dat de Nederlandse inbreng afwijkt van de wetenschappelijke analyse en het wetenschappelijke voorstel? Zo ja, kan de minister uitleggen waarom de Nederlandse inbreng afwijkt en wat de wetenschappelijke analyse achter de Nederlandse zienswijze is? Kan de minister daarnaast uitleggen wat de wetenschappelijke analyse is achter de Nederlandse zienswijze dat de beschermingsdoelen te conservatief zijn?

Antwoord

De discussie tussen de Europese Commissie, EFSA en lidstaten gaat niet over de vraag welke risico's beoordeeld moeten worden maar hoe (met welk onderzoek) die risico's door aanvragers van stoffen gemeten moeten worden en beoordeeld door rapporterende lidstaten en EFSA. Nederland heeft, daartoe uitgenodigd door de Europese Commissie, in SCoPAFF verband commentaar ingediend dat zich met name richt op chronische toxiciteit en achtergrondsterfte, uitvoerbaarheid van veldstudies en effecten op hommels en wilde (solitaire) bijen.

Nederlandse opmerkingen over het te conservatieve karakter hadden vooral betrekking op het voorgestelde percentage natuurlijke achtergrondsterfte (5,3 %) en het gebruikte model. Het voorgestelde percentage natuurlijke achtergrondsterfte is afgeleid van één studie in stedelijk gebied (in Duitsland), waar, ten opzichte van een aantal andere studies met een hoger percentage achtergrondsterfte die zijn opgenomen in het EFSA document, het laagste percentage is gemeten, maar waarbij kan worden afgevraagd of een stedelijk gebied representatief is voor landbouwgebieden. Ten aanzien van het model is sinds de totstandkoming van het bijenrichtsnoer een model beschikbaar gekomen (het BEEHAVE-model) dat het gedrag van bijenpopulaties realistischer beschrijft. Nederland heeft er daarom in de inbreng aan de Commissie van juni 2016 voor gepleit dit model te gebruiken om de normen voor toxiciteit opnieuw af te leiden.

Vragen en opmerkingen van de leden van de GroenLinks-fractie

De leden van de GroenLinks-fractie zijn in verwarring over het Nederlandse beleid om insecten te beschermen. Enerzijds is er een nieuwe ambitieuze gewasbeschermingsvisie waar de leden van de GroenLinks-fractie in grote lijnen best in mee kunnen gaan, anderzijds horen deze leden in de media dat Nederland de totstandkoming van het nieuwe bijenrichtsnoer vertraagt. Dit zou zijn omdat na inwerkingtreding van deze richtlijn een aantal middelen onterecht het stempel 'riskant' krijgt en de richtlijn daarmee niet werkbaar is. Uit brieven en antwoorden op vragen van collega-Kamerleden van andere fracties blijkt nog geen helder antwoord op de vraag waarom de positie van Nederland zo kritisch is ten opzichte van het nieuwe bijenrichtsnoer en op welke wetenschappelijke consensus het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) en de EFSA zich baseren.

Daarom de volgende vraag: kan de minister inzicht geven in de redenen voor en tegen het nieuwe bijenrichtsnoer en daarbij aangeven welke redenen de doorslag hebben gegeven om tegen de huidige versie van het bijenrichtsnoer te zijn?

Welke methodes gebruikt het Ctgb en hoe kunnen deze uitgebreid worden met nieuwe wetenschappelijke inzichten, bijvoorbeeld op het gebied van niet-dodelijke effecten op insecten die wel de voortplanting beïnvloeden?

Zijn er andere Europese landen waar ook dergelijk uitgebreid onderzoek naar toelating van middelen gedaan wordt?

Antwoord

Het Ctgb voert de risicobeoordeling van bijen momenteel uit op basis van uniforme beginselen en de datavereisten voor stoffen en middelen zoals vastgelegd in verordening (EU) 540/2011 resp. verordeningen 283/2013 en 284/2013. Het Ctgb hanteert, net als andere Europese toelatingsautoriteiten, het EU-richtsnoer voor terrestrische ecotoxicologie uit 2002 en de EPPO-standaard over bijen uit 2010. Het Ctgb beoordeelt daarbij of de acute en chronische toxiciteit van stoffen of middelen risico's opleveren voor bijen, zowel volwassen bijen als larven. Daarbij wordt gekeken naar direct contact met de stof/middel en inname via voedsel via verschillende blootstellingsroutes, zoals tijdens het spuiten, residuen die achterblijven op het gewas, op onkruiden in het veld, op bloeiende planten buiten het veld en in honingdauw. Het Ctgb beoordeelt bij zeer persistente en toxische stoffen ook wat de risico's zijn van blootstelling van bijen aan deze stoffen via volggewassen. Het Ctgb laat alleen middelen toe als deze veilig zijn voor bijen op basis van het nu geldende toetsingskader.

Het EFSA bijenrichtsnoer uit 2013 voegt een aantal nieuwe blootstellingsroutes toe, bevat nieuwe normen voor acute en chronische toxiciteit voor de eerste stap in de risicobeoordeling en bevat nieuwe eisen voor studies om residuen te bepalen in stuifmeel/nectar en voor veldeffectstudies. Verder bevat het richtsnoer specifieke eisen ten aanzien van hommels en solitaire bijen.

Het Nederlands commentaar is erop gericht het bijenrichtsnoer praktisch uitvoerbaar te maken. Het commentaar richtte zich op de chronische toxiciteit en achtergrondsterfte, de uitvoerbaarheid van veldstudies en de beoordeling van effecten op hommels en wilde (solitaire) bijen. Zoals aangegeven in mijn brief van 18 april jl. (Kamerstuk 27 585, nr. 451) is de inzet van Nederland steeds geweest om snel te komen tot een goed bijenrichtsnoer, waarbij Nederland ervoor pleitte – en dat nog steeds doet – om de onderdelen van het richtsnoer die wetenschappelijk actueel en praktisch uitvoerbaar zijn zo snel mogelijk in te voeren. Daarnaast was de inzet om de European

Food Safety Authority (EFSA) mandaat te geven om binnen een bepaald tijdsbestek de onderdelen uit te werken waarvoor dat nog niet het geval is.

Daarnaast heeft de Authorisation Procedure for Pesticides(PEST)-commissie van het Europees Parlement, onder leiding van collega Bart Staes van de Groenen, de Europese Commissie én de lidstaten een brief gestuurd om duidelijk te maken waarom het goed is om het bijenrichtsnoer zoals dat in juli 2018 gepresenteerd is aan te nemen¹. De PEST-commissie geeft hierbij duidelijke argumenten.

Wat vindt de minister van deze argumenten en kan zij hierbij uitgebreid aangeven waarom zij dit vindt?

Antwoord

De brief van de PEST commissie van het Europees Parlement is gericht aan de voorzitter van de Europese Commissie en de commissarissen Kaitanen en Vella. De brief roept de Europese Commissie en de Lidstaten op het bijenrichtsnoer zoals ingebracht in juli 2018, aan te nemen en over te gaan tot de implementatie van de onderdelen waarvoor internationaal gevalideerde testprotocollen bestaan, inclusief chronische en larvale toxiciteit. En geen wijziging aan te brengen in de criteria voor achtergrondsterfte en triggervales. Tevens roept de PEST commissie op tot extra middelen om testprotocollen te ontwikkelen voor de onderdelen waarvoor die nog niet beschikbaar zijn.

Ik kan me in algemeenheid vinden in de oproep van de PEST-commissie om over te gaan tot implementatie van de onderdelen waarvoor gevalideerde testprotocollen bestaan maar, zoals blijkt uit het ingezonden Nederlandse commentaar en aangegeven in antwoord op de eerdere vraag van de leden van de D66-fractie hiervoor, zet Nederland beargumenteerde vraagtekens bij de uitvoerbaarheid van de voorgestelde veldstudies en de onderbouwing van het criterium voor achtergrondsterfte (tbv chronische toxiciteit). Met de oproep gaat de PEST commissie voorbij aan het inmiddels door de Europese Commissie verleende mandaat aan EFSA om onderdelen van het bijenrichtsnoer te herzien en aan te passen aan de nieuwste wetenschappelijke inzichten. Nederland draagt daar onder meer aan bij door onderzoek dat wordt verricht door de WUR.

Tot slot spreken de leden van de GroenLinks-fractie hun steun uit voor de minister omdat zij schrijft het nieuwe bijenrichtsnoer zo snel mogelijk in te willen voeren. Dat willen deze leden ook. Is de minister het ermee eens dat dit niet ten koste moet gaan van de veiligheid en onze leefomgeving?

Antwoord

Ja

Vragen en opmerkingen van de Partij voor de Dieren-fractie

Bijenrichtsnoer, agendapunt bij SCoPAFF-overleg

De leden van de Partij voor de Dieren-fractie maken zich grote zorgen over de schadelijke effecten van door de EU toegelaten bestrijdingsmiddelen op het ecosysteem, met bijen en hommels als specifiek punt van grote zorg. Deze leden waarschuwen al sinds jaar en dag dat de testmethoden op basis waarvan de Europese voedsel- en warenautoriteit EFSA pesticiden beoordeelt achterlopen bij de wetenschappelijke inzichten. Daar komt bij dat de studies op basis waarvan de EFSA een stof beoordeelt, worden aangeleverd door de gifproducenten zelf – bedrijven als Bayer-Monsanto en Syngenta. De beoordelingen kunnen tot overmaat van ramp tot nu toe niet onderworpen worden aan openbare peer-reviews (de standaard wetenschappelijke werkwijze, die wat de leden van de Partij voor de Dieren-fractie betreft óók de norm zou moeten zijn als het gaat om het toelaten van

¹ https://www.politico.eu/wp-content/uploads/2019/04/LetterThree.pdf?utm_source=POLITICO.EU&utm_campaign=4fbd89409b-EMAIL_CAMPAIGN_2019_04_22_09_20&utm_medium=email&utm_term=0_10959edeb5-4fbd89409b-190445397

pesticiden in Nederland en de EU), omdat de (door de industrie aangeleverde) studies waarop EFSA zich baseert bij de beoordeling van pesticiden tot nu toe nog altijd niet openbaar worden gemaakt.²

Het voorgeschreven gebruik van de omstreden Klimisch ranking dwingt EFSA ten onrechte om bij haar risicobeoordeling meer gewicht te geven aan (geheime) industriestudies (met good laboratory practice (GLP)-certificaten en volgens de richtlijnen van de Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) uitgevoerd) dan aan collegiaal getoetste studies gepubliceerd in wetenschappelijke tijdschriften. De leden van de Partij voor de Dieren-fractie vinden dat Nederland zich met hoge prioriteit moet inzetten voor het zo snel mogelijk afschaffen van de Klimisch ranking in alle EFSA-richtsnoeren, om in plaats daarvan echt wetenschappelijke kwaliteitscriteria te gebruiken (zoals statistisch onderscheidend vermogen) bij het toekennen van gewicht aan studies, of deze nou van de industrie of van academische wetenschappers afkomstig zijn.

Hoewel de risicobeoordelingen door EFSA slechts input zouden moeten vormen voor het politieke besluitvormingsproces (EFSA is verantwoordelijk voor het risk assessment, de politiek is verantwoordelijk voor het risk management en moet een bredere afweging maken over de vraag of het verantwoord is om bepaalde pesticiden toe te laten op de hele Europese markt), worden ze door de Europese Commissie en lidstaten zoals Nederland als voldongen feiten gepresenteerd. Daarbij gaan ze zowel voorbij aan de (voornoemde) mankementen in de verouderde beoordelingssystematiek als aan hun eigen verantwoordelijkheid om een politiek besluit te nemen, waarbij niet alleen de EFSA-beoordeling, maar bijvoorbeeld ook het voorzorgbeginsel en de positie van biologische boeren een rol spelen in de afweging. Verordening 1107/2009³ stelt immers in artikel 1.4 dat: "De bepalingen van deze verordening stoelen op het voorzorgsbeginsel teneinde te garanderen dat werkzame stoffen of middelen die op de markt worden gebracht niet schadelijk zijn voor de gezondheid van mensen en dieren of voor het milieu. In het bijzonder worden de lidstaten er niet van weehouden het voorzorgsbeginsel toe te passen wanneer er wetenschappelijk gezien onzekerheid bestaat over de risico's voor de gezondheid van mensen en dieren of voor het milieu van de op hun grondgebied toe te laten gewasbeschermingsmiddelen."

Onder de genoemde gemankeerde systematiek van risicobeoordelingen zijn begin jaren '90 systemische insecticiden toegelaten in de hele Europese Unie, neonicotinoïden (zoals imidacloprid) en fipronil. Wetenschappers die waarschuwden dat EFSA ten onrechte – want op basis van een achterhaald model – had geconcludeerd dat deze systemische insecticiden veilig waren, werden lange tijd genegeerd en weggehoord, tot de gevolgen tóch zichtbaar werden in het ecosysteem. EFSA kwam uiteindelijk zelf tot de conclusie dat de risico's voor bijen onvoldoende in kaart waren gebracht. De beoordeling van acute toxiciteit voor honingbijen gaf, zo constateerde EFSA in een analyse in 2012, onvoldoende inzicht in andere effecten die wel degelijk optreden bij het gebruik van (systemische) pesticiden, zoals de chronische toxiciteit, de indirecte gevolgen en de effecten van blootstelling van larven van wilde, solitaire bijen en hommels.⁴ In het tot dan toe gehanteerde model werd niet gekeken naar het feit dat bijen binnen een paar weken alsnog kunnen sterven wanneer zij herhaaldelijk worden blootgesteld aan pesticiden, of dat pesticiden het navigatievermogen van bijen kunnen aantasten waardoor zij sterven door honger of kou. Hiervoor, zo luidde nu óók de conclusie van EFSA zelf, zijn aanvullende testen nodig. Precies waar onafhankelijk wetenschappers en toxicologen al langer op wezen.

Nu de conclusie onontkoombaar was, ontwikkelde EFSA een concept voor een nieuw richtsnoer, de Bee Guidance⁵, dat wél deze risico's voor hommels en bijen in kaart brengt, onder andere door de invoering van uitgebreidere (semi)veldstudies. Dit concept is gebruikt om opnieuw te kijken naar de risico's van drie neonicotinoïden, waaronder imidacloprid. Op basis van deze nieuwe risicobeoordeling kon niet anders dan worden geconcludeerd dat een tijdelijke inperking van het gebruik van deze drie neonics nodig was (waarbij de effecten twee jaar lang moesten worden gemonitord). Toen dat gebeurd was, bleek dat de inperking permanent

² Na jarenlange strijd, onder meer door de ruim 1 miljoen mensen die het Europese burgerinitiatief 'Stop glyfosaat' hebben gesteund, zou dit in de toekomst eindelijk moeten gaan veranderen.

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32009R1107&from=NL>

⁴ <https://efsa.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.2903/j.efsa.2012.2668>

⁵ <https://efsa.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.2903/j.efsa.2013.3295>

moest worden én fors moest worden uitgebreid. Het kwam in 2018, na een herbeoordeling van deze middelen op basis van het in 2013 afgeronde, maar nog niet vastgestelde Bee Guidance richtsnoer, tot een verbod op het gebruik van drie neonicotinoïden in open teelten.

Hoewel de leden van de Partij voor de Dieren-fractie het goed vinden dat het gebruik van deze drie neonicotinoïde middelen in open teelten uiteindelijk is verboden, vinden deze leden het wrang dat deze middelen al die jaren grote schade hebben aangericht aan het ecosysteem, en dat die schade nog wel even doorgaat omdat systemische bestrijdingsmiddelen een lange afbrekingstijd kennen en ook omdat gebruik in kassen en als biocide en diergeneesmiddel buiten het verbod vallen en de neonicotinoïden thiachlorpid, sulfoxaflor en acetemiprid nog steeds op grote schaal in buitenteelten toegelaten zijn. De gifstoffen die door onzorgvuldige toelatingsbesluiten in onze natuur, bodems en water terecht zijn gekomen en nog altijd komen, verdwijnen niet zomaar op het moment dat het gebruik van deze stoffen eindelijk aan banden is gelegd.

De leden van de Partij voor de Dieren-fractie vinden het zeer ernstig dat het nieuwe richtsnoer voor de beoordeling van risico's van pesticiden voor bijen en hommels al in 2012 in conceptvorm is gepresenteerd en in 2013 is afgerond, maar anno 2019 nog altijd niet is geïmplementeerd. Er zijn in de tussentijd allerlei nieuwe stoffen toegelaten, ook andere neonicotinoïde middelen, die niet zijn beoordeeld op basis van de nieuwe wetenschappelijke inzichten en het nieuwe bijenrichtsnoer, maar op basis van het verouderdere richtsnoer uit 2001⁶, waarvan vaststaat dat dit belangrijke risico's voor bijen en hommels buiten beschouwing laat.

De leden van de Partij voor de Dieren-fractie hebben hier enkele vragen over.

Erkent de minister dat de toelating van in ieder geval neonicotinoïden en fipronil heeft geleid tot schade aan het ecosysteem?

Erkent de minister dat deze schade zich voorlopig nog wel even blijft voltrekken, ook nu het gebruik van drie neonicotinoïden in open teelten is verboden, omdat deze pesticiden in het milieu terecht zijn gekomen en daar maar langzaam afbreken?

Antwoord

In 2013 zijn de goedkeuringsvoorwaarden voor drie neonicotinoïden en fipronil op basis van een herbeoordeling door EFSA ingeperkt tot toepassingen op gewassen die niet aantrekkelijk zijn voor bijen, ~~met uitzondering van toepassingen onder glas of na de bloei, of die werden geoogst voor de bloei.~~ In 2018 is de goedkeuring van de drie neonicotinoïden verder ingeperkt tot uitsluitend toepassingen voor teelten onder glas. Beide besluiten zijn genomen ter bescherming van bijen. Fipronil is in Nederland niet meer toegelaten als gewasbeschermingsmiddel. Eventuele schade als gevolg van resten van deze werkzame stoffen die nog in het milieu aanwezig zijn, is niet in kaart gebracht.

Erkent de minister dat de Europese beoordelingssystematiek (op basis van tot nu toe niet-openbare, door de industrie aangeleverde studies, waarbij geen openbare peer-review mogelijk is) in het algemeen – en het gehanteerde richtsnoer uit 2001 in het bijzonder – het risico met zich meebrengen dat bestrijdingsmiddelen worden toegelaten die later toch meer schadelijke effecten blijken te hebben op milieu, volksgezondheid, ecosysteem en –meer specifiek– bijen en hommels? Hoe kijkt de minister naar het risico dat toegelaten bestrijdingsmiddelen bij nader inzien meer schadelijke effecten hebben dan op voorhand werd gedacht?

Denkt de minister dat zo'n risico onvermijdelijk is of denkt zij dat je zulke risico's zou kunnen uitsluiten?

Deelt de minister de mening dat het risico dat toegelaten stoffen bij nader inzien toch meer schadelijke gevolgen hebben dan op voorhand werd ingeschat, (als dat risico niet kan worden uitgesloten) dan in elk geval zo klein mogelijk moet worden gemaakt?

Antwoord

De Europese beoordelingssystematiek is gebaseerd op het voorzorgsbeginsel; stoffen worden pas goedgekeurd als uit een risicobeoordeling blijkt dat ze veilig zijn voor mens, dier en milieu. Voor die risicobeoordeling zijn door de EU criteria en beginselen geformuleerd die aansluiten bij de dan

⁶ Guidance document on terrestrial ecotoxicology

beschikbare wetenschappelijke inzichten. Op die manier wordt het voorzorgsbeginsel praktisch uitvoerbaar gemaakt.

De wetenschappelijke inzichten kunnen wijzigen. Om die reden wordt een goedkeuring dan ook altijd tijdelijk verleend en is periodieke herbeoordeling onderdeel van de Europese beoordelingssystematiek. Dat kan ertoe leiden dat bij herbeoordeling de goedkeuring van een stof niet wordt verlengd. Ter illustratie daarvan, verwijs ik u naar de Kamerbrieven met voorgenomen standpunten over SCoPAFF agendapunten waarbij de Europese Commissie heeft voorgesteld voor een aantal werkzame stoffen de goedkeuring niet te verlengen. Verder is het altijd mogelijk, zoals het geval was bij de herbeoordeling van de drie neonicotinoïden, om tussentijds te besluiten tot beperkingen in het gebruik indien urgente wetenschappelijke inzichten daartoe aanleiding geven. Het in de vragen genoemde risico wordt dus herkend, erkend en ondervangen in de Europese beoordelingssystematiek.

Erkent de minister dat de Bee Guidance, zoals in concept gepresenteerd in 2012 en afgerond in 2013, een antwoord was op het wetenschappelijke inzicht dat de beoordelingssystematiek tot dan toe –acute toxiciteit voor honingbijen- onvoldoende inzicht gaf in andere effecten die wel degelijk optreden bij (systemische) pesticiden, zoals chronische toxiciteit, indirecte gevolgen en blootstelling van larven van wilde bijen en hommels?

Antwoord

De Europese Commissie heeft EFSA in 2011 mandaat verstrekt voor het opstellen van een wetenschappelijke opinie en een richtsnoer voor de risicobeoordeling van bijen (Mandaatnr. M-2011-0185⁷). In dat mandaat geeft de Commissie aan dat de aanleiding daarvoor was dat er zorgen waren bij leden van het Europees Parlement en imkers over het gehanteerde toetsingskader.

Erkent de minister dat de eerste gedeeltelijke inperking van drie neonicotinoïden gebaseerd was op de concept Bee Guidance van EFSA uit 2012 (waarin lessen werden getrokken uit de tekortkomingen van het beoordelingsmodel tot dan toe), inclusief nieuwe EFSA- beoordelingen en aanvullend onderzoek, uitgevoerd door de industrie op basis van de nieuwe concept Bee Guidance? Kan de minister bevestigen dat uit deze studies en beoordeling onder andere bleek dat deze drie neonicotinoïde middelen zich –omdat ze systemisch zijn- verspreiden via wilde bloemen en volggewassen en dat de conclusie luidde dat er eigenlijk geen veilige toepassing is van deze neonicotinoïde middelen?

Antwoord

In 2012 kwam nieuwe wetenschappelijke informatie beschikbaar over negatieve effecten op bijen door neonicotinoïden. Dat was reden voor de Europese Commissie om de goedkeuring van drie neonicotinoïden te herzien en EFSA te vragen de beschikbare wetenschappelijke informatie te beoordelen. EFSA heeft hiervoor onder andere gebruik gemaakt van de in 2012 gepubliceerde wetenschappelijke opinie over de beoordeling van risico's van gewasbeschermingsmiddelen voor bijen⁸. EFSA concludeerde destijds dat bepaalde toepassingen van neonicotinoïden risico's met zich mee brachten voor bijen. EFSA heeft niet geconcludeerd dat er geen enkele veilige toepassing mogelijk was. Op basis van de beoordeling van EFSA zijn in 2013 de goedkeuringsvoorwaarden van deze drie neonicotinoïden ingeperkt tot toepassingen op gewassen die niet aantrekkelijk zijn voor bijen, met uitzondering van toepassingen onder glas of na de bloei, waardoor deze stoffen niet meer konden worden gebruikt als zaadbehandeling of gewasbehandeling van voor bijen aantrekkelijke gewassen die buiten werden geteeld (m.u.v. toepassing na de bloei) en granen (m.u.v. zaadbehandeling van winterarwe).

Kan de minister bevestigen dat Nederland die eerste gedeeltelijke inperking –op basis van de nieuwe wetenschappelijke inzichten van EFSA en de concept Bee Guidance uit 2012- heeft gesteund?

Antwoord

⁷ <https://registerofquestions.efsa.europa.eu/regqfrontend/wicket/page?13>

⁸ <https://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/2668>

Nederland heeft het inperkingsvoorstel destijds gesteund. Zie kamerstuk 21501-32 nr. 699.

De leden van de Partij voor de Dieren-fractie vinden dat het verouderde richtsnoer al lang had moeten worden vervangen. Het kent grote tekortkomingen die ervoor zorgen dat stoffen 'veilig' worden genoemd terwijl ze dat helemaal niet zijn. Zo kunnen stoffen op basis van dit verouderde richtsnoer, zelfs als op basis van laboratoriumonderzoek vast is komen te staan dat bij veldrealistische blootstelling onaanvaardbare schade optreedt bij bijen, toch worden toegelaten als de industrie een veldproef kan overleggen waaruit zou blijken dat de schade meevalt. Doordat het oude richtsnoer geen eisen stelt aan het statistisch onderscheidend vermogen van de veldproef (en bovendien geen eisen stelde aan een valide opzet van de veldproef) glippen tal van stoffen, waaronder systemische neonicotinoïden, op dit moment nog altijd door de mazen van het toelatingsnet.

De Kamer mocht erop vertrouwen dat het kabinet de mening deelde dat het oude richtsnoer zo snel mogelijk moest worden vervangen door een richtsnoer dat gebaseerd is op wetenschappelijke kwaliteitscriteria, en dat het Nederlandse kabinet zich inzette voor nieuwe, betere beoordeling van pesticiden op de effecten voor bijen en hommels op basis van de nieuwste stand van de wetenschap. Het kabinet verwees de Kamer en haar zorgen over de schadelijke effecten van neonicotinoïde middelen op bijen en hommels steeds naar de Europese herbeoordelingen, op basis van de concept Bee Guidance, die Nederland dus steunde. Een aangenomen motie (Kamerstuk 27 858, nr. 155) die het kabinet verzocht om zelfstandig maatregelen te treffen om de Nederlandse natuur te beschermen tegen neonicotinoïden, werd niet uitgevoerd met verwijzing naar (aangescherpte) herbeoordelingen van de betreffende middelen. Staatssecretaris Dijkema schreef hierover in 2014: "Het kabinet concludeert dat op nationaal en op Europees niveau zeer recent de gewasbeschermingsmiddelen met neonicotinoïden en fipronil zijn herbeoordeeld aan de nieuwste stand van de wetenschap als het gaat om de risico's voor bijen" (Kamerstuk 27 858, nr. 264). Staatssecretaris Dijkema schreef in mei 2014 ook expliciet in een brief aan de Kamer in reactie op het nieuwe EFSA-richtsnoer voor de beoordeling van risico's voor bijen dat zij het "van groot belang achtte dat een dergelijk richtsnoer wordt opgesteld en in de hele EU wordt gebruikt bij de beoordeling van de risico's van gewasbeschermingsmiddelen voor bijen". En in 2018 steunde het Nederlandse kabinet het verbod op het gebruik van drie neonicotinoïde middelen in open teelten, op basis van herbeoordeling van de middelen aan de hand van de in 2013 gepresenteerde (maar nog steeds niet vastgestelde) nieuwe Bee Guidance.

Uit de informatie die de Kamer van het kabinet ontving over de Nederlandse inzet voor de bescherming van bijen en de besluiten die werden genomen om het gebruik van neonicotinoïden in te perken, spreekt dat Nederland zich ook in Europa inspande voor een bijenrichtsnoer dat goede bescherming voor bijen en hommels voorop stelt.

De Kamer vertrouwde daar ook op, totdat er eind 2018 signalen kwamen dat Nederland achter de schermen meewerkte aan uitholling van het in 2013 gepresenteerde richtsnoer dat bijen en hommels beter zou moeten beschermen. Er lekten notulen uit de SCoPAFF-vergadering, waarin politiek vertegenwoordigers (ambtenaren) namens de regering van hun lidstaat met elkaar overleggen over de voorstellen van de Europese Commissie. Uit die notulen bleek dat er een implementatieplan voor de nieuwe Bee Guidance voorlag en dat Nederland zich bij een indicatieve stemming in het tegenkamp bevond.

Dat leidde tot grote verbazing en vooral grote zorg bij de leden van de Partij voor de Dieren-fractie. De leden hebben zeer grote moeite met de manier waarop de Kamer tot op dat moment was geïnformeerd over het Nederlandse handelen met betrekking tot de Bee Guidance, net als met de manier waarop de Kamer werd geantwoord toen de leden van de Partij voor de Dieren-fractie specifieke vragen stelden over het proces rond de totstandkoming en tussentijdse aanpassingen van het EFSA-bijenrichtsnoer (het Bee Guidance document) en voorstel voor implementatie (Roadmap to implementation).

Sinds de eerste signalen, heeft het lid Ouwehand in schriftelijke overleggen⁹, algemeen overleggen¹⁰ en schriftelijke vragen¹¹ gevraagd naar de positie van Nederland in de discussie over het richtsnoer. De leden van de Partij voor de Dieren-fractie vroegen hoe de discussie over het Bee Guidance document van EFSA tot dan toe was verlopen. De minister antwoordde dat het document nog niet was vastgesteld omdat 'een groot aantal lidstaten onderdelen van het document niet uitvoerbaar vinden', waarmee ze suggereerde dat andere lidstaten dwarslagen, niet Nederland.

De leden van de Partij voor de Dieren-fractie vroegen wat de opstelling van Nederland (steeds) is geweest in de discussie. De minister antwoordde dat Nederland bij de Europese Commissie heeft aangedrongen op het zo spoedig mogelijk vaststellen van de Bee Guidance met daarbij een 'gefaseerde invoering van de onderdelen waarover consensus bestaat' en dat Nederland heeft aangegeven dat de praktische toepassing van het Bee Guidance document kan worden 'verbeterd' – waarmee ze suggereerde dat Nederland zich constructief opstelde en nog altijd voor een snelle toepassing van de BeeGuidance was.

De minister stelde voorts dat er geen voorstel voorlag, dat er geen sprake was van uitholling, dat er geen sprake van was dat Nederland een andere inzet zou hebben dan waar de Kamer al die tijd van uit was gegaan (namelijk optimale bescherming van bijen en hommels tegen acute en chronische toxiciteit), dat de Kamer zou worden geïnformeerd op het moment dat er zal worden gestemd over het onderwerp, dat Nederland pas dan een positie inneemt en dat de inzet van Nederland niet is gewijzigd.

Pas nadat Follow the Money op 4 april 2019 een artikel publiceerde waarin een aantal onthullingen werd gedaan over de inbreng van de Nederlandse delegatie in SCoPAFF, stuurde de minister meer informatie, en pas nadat de leden van de Partij voor de Dieren-fractie aandrongen op een feitenrelaas (Kamerstuk 27 858, nr. 451, ontvangen op 18 april jl., waarvoor dank aan de minister), heeft de Kamer zicht op wat er sinds 2013 rondom de Bee Guidance is gebeurd en hoe de Nederlandse regering zich daarbij heeft opgesteld. Nu pas heeft de Kamer er kennis van kunnen nemen dat er sinds 2013 wel degelijk tenminste zeven (!) verschillende momenten zijn geweest waarop er een (gewijzigd) voorstel voor het bijenrichtsnoer of het bijbehorende implementatieplan was of werd voorgelegd aan de lidstaten. We lezen nu pas wat er schuilgaat achter het verhullende taalgebruik dat de minister en haar voorgangers hebben gebezigd in brieven naar de Kamer. De leden van de Partij voor de Dieren-fractie vinden het zeer ernstig dat dit kabinet en voorgaande kabinetten de Kamer niet uit zichzelf hebben geïnformeerd over de ontwikkelingen en de inzet en het handelen van Nederland rond de Bee Guidance.

De leden van de Partij voor de Dieren-fractie hebben hier vragen over. Erkent de minister dat de leden van de Partij voor de Dieren-fractie gevraagd hebben naar de positie van Nederland in de discussie rond de Bee Guidance, naar eventuele wijzigingen van het voorstel in de afgelopen zes jaar, naar het meewegen van de chronische toxiciteit in de risicobeoordeling en naar het meewegen van de gevolgen voor solitaire bijen en hommels (en niet naar ophanden zijnde stemmingen)?

Antwoord

De in de opmerkingen opgenomen verwijzingen naar inbreng van het lid Ouwehand in schriftelijk overleg, algemeen overleg en schriftelijke vragen spreken voor zich.

Erkent de minister dat zij de Kamer niet juist of niet volledig heeft geïnformeerd door niet te melden dat er in de afgelopen zes jaar in ieder geval zes en op dit moment zeven versies van het implementatieplan (Roadmap to implementation) zijn besproken binnen SCoPAFF? Erkent de minister dat zij de Kamer niet juist heeft geïnformeerd door te antwoorden "Nederland heeft nog geen positie aangezien er nog geen eindvoorstel officieel is voorgelegd aan de lidstaten"?

⁹ Schriftelijk overleg Landbouw- en Visserijraad van 28 januari 2019

¹⁰ Algemeen overleg Landbouw- en Visserijraad van 18 maart 2019 d.d. 13 maart 2019 en het algemeen overleg Landbouw- en Visserijraad van 15 april 2019 d.d. 10 april 2019

¹¹ Aankomst van de Handelingen, vergaderjaar 2018-2019, nummer 1865

Erkent de minister dat zij de Kamer niet volledig heeft geïnformeerd door niet te melden dat Nederland al die jaren binnen SCoPAFF is genoteerd in het kamp van de tegenstemmers?
Erkent de minister dat voorstellen en wijzigingen van voorstellen die op ambtelijk niveau zoals in SCoPAFF worden gepresenteerd, voorgesteld, besproken en indicatief ter stemming worden gebracht, medebepalend zijn voor de uiteindelijke uitkomst?
Erkent de minister dat de Kamer geïnformeerd moet worden over de verschillende voorstellen die voor komen te liggen in deze overleggen, evenals over de inbreng en positie van Nederland in deze overleggen, zeker als de Kamer daarom vraagt?

Antwoord

Ik heb uw Kamer op de hoogte gesteld over de wijze waarop ik de Tweede Kamer over de SCoPAFF vergaderingen informeer (Kamerstuk 27858, nr. 442). Zodra de Europese Commissie in een SCoPAFF vergadering een eindvoorstel ter stemming voorlegt aan de Lidstaten, de zogenaamde B-punten, informeer ik u over het voorgenomen Nederlandse standpunt. Sindsdien zijn dergelijke eindvoorstellen ten aanzien van het bijenrichtsnoer nog niet ter stemming voorgelegd aan de Lidstaten. Ik ben daarom van mening dat ik de Tweede Kamer juist heb geïnformeerd.

In de afgelopen jaren heeft de Europese Commissie wel werkdocumenten met conceptvoorstellen voor de implementatie van het bijenrichtsnoer ter bespreking voorgelegd aan Lidstaten. In twee kamerbrieven (Kamerstuk 27858, nr. 446 en 451) heb ik uw Kamer geïnformeerd over het Nederlands commentaar op die werkdocumenten. Ten aanzien van het bijenrichtsnoer en voorstellen voor de implementatie ervan, is de Nederlandse inbreng er op gericht geweest om met concrete vragen en suggesties het bijenrichtsnoer te verbeteren en een gefaseerde implementatie te bevorderen.

Zoals gesteld in mijn brief over de werkwijze van SCoPAFF (Kamerstuk 27858, nr. 442) worden er elke vergadering tientallen werkdocumenten, conceptvoorstellen en commentaar van lidstaten geagendeerd voor discussie. Dit betreffen technisch-wetenschappelijk documenten die vertrouwelijk moeten worden behandeld. In deze fase van het werkproces is sprake van een discussie en uitwisseling van argumenten tussen Europese Commissie, Lidstaten en EFSA. Die discussie en uitwisseling van argumenten bepalen mede hoe het definitieve eindvoorstel er uit zal komen te zien. Ik vind het niet opportuun om deze werkdocumenten met uw Kamer te delen, voordat de uiteindelijke voorstellen voor besluitvorming aan de Lidstaten worden voorgelegd. Desgevraagd kan ik uw Kamer informeren over mijn beleidsinzet op een bepaald onderwerp, die de basis vormt voor de Nederlandse inbreng in de Europese discussie.

Kan de minister bevestigen dat EFSA gedurende de ontwikkeling van de Bee Guidance en voordat het richtsnoer in 2013 definitief werd opgeleverd zeer ruime inspraakmogelijkheden heeft geboden¹² en daarbij is uitgegaan van de laatste stand van wetenschap?

Antwoord

Ja. EFSA heeft het conceptrichtsnoer opengesteld voor publieke consultatie, waarin stakeholders en het publiek de mogelijkheid kregen om hierop commentaar te leveren. Ook wetenschappers konden op dat moment commentaar leveren. Ctgb, WUR, RIVM en NVWA hebben in 2012 en 2013 gezamenlijk commentaar ingediend bij EFSA op het in ontwikkeling zijnde richtsnoer.

Kan de minister bevestigen dat, na de oplevering van het Bee Guidance document dat door wetenschappers is ontwikkeld, het document sindsdien achter gesloten deuren van SCoPAFF door politieke vertegenwoordigers van lidstaten besproken en mogelijk aangepast wordt?

Kan de minister bevestigen dat bij deze SCoPAFF-overleggen geen wetenschappers aanwezig zijn?

Antwoord

Het bijenrichtsnoer is wel besproken in SCoPAFF maar niet aangepast. Het is aan EFSA om het bijenrichtsnoer aan te passen en daarvoor heeft het recent ook een mandaat gekregen van de Europese Commissie. De agenda en het verslag van SCoPAFF is openbaar, de vergadering zelf is

¹² Hier heeft ook het Ctgb gebruik van gemaakt.

een besloten overleg tussen Europese Commissie, lidstaten en EFSA. De Nederlandse delegatie in SCoPAFF bestaat uit een ambtelijke vertegenwoordiging van het ministerie van LNV en een expert van het Ctgb. De delegatie van de andere lidstaten is veelal op een vergelijkbare manier samengesteld. Met aanwezigheid van EFSA en vertegenwoordigers van de toelatingsautoriteiten is de aanwezigheid van wetenschappelijke expertise geborgd.

Kan de minister bevestigen dat er geen sprake is van wetenschappelijke peer-review van de besluiten die binnen SCoPAFF worden genomen?

Antwoord

De voorstellen over de goedkeuring van stoffen zijn gebaseerd op een beoordeling van de rapporterende lidstaat, die een peer review ondergaat van experts van andere lidstaten en EFSA. EFSA stelt het beoordelingsrapport ook open voor commentaar door derden, zoals wetenschappers van andere instituten. De risicobeoordeling van EFSA vormt de conclusie van deze peer review. Het voorstel van de Commissie is gebaseerd op het beoordelingsrapport van de rapporterende lidstaat en de conclusie van EFSA.

De Nederlandse inbreng is gebaseerd op de wetenschappelijke adviezen van het Ctgb.

De commentaren die Nederland achter de schermen aan de Europese Commissie heeft gestuurd, geven een volstrekt ander beeld dan de (summiere) informatie over de discussie die door de minister en haar voorgangers aan de Kamer is verstrekt.

De leden van de Partij voor de Dieren-fractie herinneren de minister graag aan een aantal uitspraken die haar voorgangers hebben gedaan. Zo schreef staatssecretaris Dijkema in mei 2014 in de kabinetsreactie op het EFSA-richtsnoer voor de beoordeling van risico's voor bijen dat zij het van groot belang achtte dat een dergelijk richtsnoer wordt opgesteld en in de hele EU wordt gebruikt bij de beoordeling van de risico's van gewasbeschermingsmiddelen voor bijen (Kamerstuk 27 858, nr. 265). Hierbij wees zij op het commentaar dat is ingebracht door stakeholders, waaruit zou blijken dat het richtsnoer een grote impact zal hebben op de werkprocessen. Op initiatief van Nederland is daarop een workshop georganiseerd met de lidstaten en de EFSA. Na verwerking van de laatste aanpassingen aan het richtsnoer door EFSA zou besluitvorming in de zomer van 2014 plaatsvinden, waarna het document en het bijbehorende implementatieplan per 1 januari 2015 in werking zouden treden.

Nu lezen wij in de brief met de tijdlijn inzake het bijenrichtsnoer van april 2019 dat Nederland achter de schermen in september 2013 schriftelijk commentaar heeft geleverd aan de Europese Commissie waarin zij zelf (en dus niet alleen stakeholders) met scherpe kritiek kwam op het voorstel (Kamerstuk 27 858, nr. 451). Hier spreekt Nederland ineens over een aantal tekortkomingen in het richtsnoer, waarschuwt zij dat risicobeoordelingen extra tijd en extra geld zullen kosten, noemt zij het Bee Guidance document erg conservatief, lijkt zij de noodzaak voor het beoordelen van de risico's voor hommels en wilde bijen ter discussie te stellen, stelt zij de vraag of lidstaten de risico's voor hommels en wilde bijen wel willen beoordelen en levert zij commentaar op de vereisten voor veldstudies.

*De leden van de Partij voor de Dieren-fractie hebben hierover een aantal vragen:
Waarop is het schriftelijke commentaar dat Nederland op 20 september 2013 aan de Europese Commissie heeft gestuurd, gebaseerd?
Kan de Kamer de adviezen of de overwegingen die daaraan ten grondslag lagen, ontvangen?*

Antwoord

De inbreng uit 2013 is gebaseerd op commentaar van het Ctgb, de WUR en de NVWA. De adviezen en overwegingen staan vermeld in het schriftelijk commentaar van 20 september 2013, die als bijlage is gevoegd bij Kamerstuk 27858, nr. 451.

Vindt de minister dat de brief van staatssecretaris Dijkema van 22 mei 2014 (Kamerstuk 27 858, nr. 265) een goede weergave is van de Nederlandse inbreng van de discussie over het EFSA-voorstel? Kan zij dit toelichten?

Had de Kamer volgens de minister op basis van deze brief kunnen weten dat Nederland zwaar inhoudelijke commentaar op het richtsnoer leverde aan de Europese Commissie? Deelt de minister de mening dat de schets van het vervolg van het traject in de brief van 22 mei 2014 de indruk wekt dat de EFSA naar aanleiding van de workshop laatste aanpassingen deed aan het voorstel en dat dit vervolgens per 1 januari 2015 in werking zou treden?

Antwoord

In voornoemde brief van mijn ambtsvoorganger is aangegeven dat er zeer uiteenlopend commentaar is ingebracht, en veel praktische bezwaren hoe het richtsnoer uit te voeren. En dat het richtsnoer naar verwachting een grote impact zal hebben op de werkprocessen tijdens beoordeling door alle toelatingsautoriteiten en Europa. De brief maakt duidelijk dat Nederland dit commentaar serieus nam; immers Nederland heeft het initiatief genomen om een workshop te organiseren om deze bezwaren te bespreken en om een roadmap te ontwikkelen voor een stapsgewijze implementatie van het richtsnoer. In de brief werd verder de verwachting uitgesproken dat een aangepast richtsnoer op 1 januari 2015 via een stapsgewijze implementatie in werking zou treden. Die verwachting bleek later te optimistisch: de Commissie was in afwachting van een nieuwe Commissaris die het dossier verder zou moeten brengen (zie ook Kamerstuk 27858, nr. 451).

In 2014 is het bijenrichtsnoer tijdens zes verschillende SCoPAFF-vergaderingen besproken, schrijft de minister in haar brief van 18 april jongstleden. De minister schrijft hierover dat Nederland geen schriftelijk commentaar heeft geleverd. In de samenvattingen van de vergaderingen zien de leden van de Partij voor de Dieren-fractie echter dat er wel een inhoudelijke discussie heeft plaatsgevonden. Tijdens de vergadering in juli 2014¹³ heeft elke lidstaat bijvoorbeeld in een "tour de table" een toelichting gegeven op zijn positie ten aanzien van het gewijzigde voorstel en het implementatieplan. Sommige lidstaten waren voor de voorstellen, sommige waren tegen de voorstellen en een aantal lidstaten had nog geen standpunt of mening. Wat was de positie van Nederland ten aanzien van de voorstellen die in juli 2014 op tafel lagen? Hoorde Nederland bij de lidstaten die voor, tegen of zonder mening waren? Wat was de mondelinge inbreng bij de vergaderingen in 2014? Kan de minister de gespreksnotities of memo's aan de Kamer sturen?

Antwoord

In de vergadering destijds hebben 16 lidstaten in de informele tour de table aangegeven het voorstel van de Commissie niet te kunnen steunen, waardoor geen formele stemming heeft plaatsgevonden. Nederland heeft aangegeven positief te staan tegenover de voorstellen voor een gefaseerde invoer van het bijenrichtsnoer.

Staatssecretaris Van Dam schreef de Kamer in januari 2016 wederom dat hij het van groot belang vond dat er snel besluitvorming zou plaatsvinden over het bijenrichtsnoer en dat hij de Europese Commissie hier per brief om zou verzoeken (Kamerstuk 27 858, nr. 344). Hij schreef hierbij dat Nederland actief een belangrijke bijdrage leverde aan nieuwe toetsingsmethoden om het toetsingskader te verbeteren.

Kan de minister deze brief van haar voorganger aan de EC naar de Kamer sturen? Is de minister van mening dat uit de brief van haar voorganger uit januari 2016 blijkt dat Nederland zich verzet tegen de implementatie van het bijenrichtsnoer?

Antwoord

Zoals ik u heb per brief geïnformeerd (Kamerstuk 27858, nr. 451), heeft Nederland op 10 juni 2016 commentaar verzonden naar de Europese Commissie. Daarvoor is in dat jaar zover mij bekend, geen brief naar de Europese Commissie verstuurd over (de implementatie van) het bijenrichtsnoer.

Uit de Kamerbrief van mijn ambtsvoorganger blijkt dat Nederland zich inzet om tot implementatie van het bijenrichtsnoer te komen door kennis aan te dragen. Ik wil nogmaals benadrukken dat de Nederlandse inbreng is gericht op concrete punten voor verbetering en beschikbaar stellen van

¹³https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/plant/docs/sc_phytopharmaceuticals_sum_2014071011_pppr_en.pdf

kennis. Dat is geen verzet maar inbreng om tot een geharmoniseerde en praktisch uitvoerbare bijenrichtsnoer en stapsgewijze implementatie ervan te komen.

In mei 2016 werd een conceptvoorstel voor de implementatie van het bijenrichtsnoer en een wijziging van de Uniforme beginselen geagendeerd, schrijft de minister in haar brief van 18 april jongstleden. De voorzitter van de Nederlandse Akkerbouw Vakbond (NAV) schreef voorafgaand aan die SCoPAFF-vergadering in een brief d.d. 13 mei 2016 aan staatssecretaris Van Dam dat hij had gehoord dat Nederland voornemens was om het voorstel te steunen en doet vervolgens een pleidooi om dit voornemen te wijzigen.¹⁴ Klopt de bewering van de voorzitter van de NAV dat Nederland op dat moment voornemens was om voor het voorstel te stemmen? Zo niet, waardoor heeft dit beeld kunnen ontstaan?

Antwoord

In de brief van de NAV staat dat de voorzitter had gehoord dat Nederland voornemens zou zijn om "het voorstel te steunen om het EFSA Bee Guidance document getrapd in te voeren.". Nederland is altijd voorstander geweest van een stapsgewijze (getrapte) implementatie. In de SCoPAFF vergadering van mei 2016 heeft de Europese Commissie aan lidstaten gevraagd om schriftelijk commentaar in te dienen op een conceptvoorstel. Dat commentaar is op 10 juni 2016 verstuurd (zie Kamerstuk 27858, nr. 451).

In het schriftelijke commentaar dat Nederland achter de schermen aan de Europese Commissie stuurde op 10 juni 2016 en dat nu door de minister aan de Kamer is gestuurd, is echter te lezen dat Nederland op dat moment nog steeds grote zorgen ("deep concern") had over de 'haalbaarheid' van sommige delen van het bijenrichtsnoer. En dan met name over het feit dat veel middelen zouden afvallen door dit richtsnoer te gebruiken om de risico's te beoordelen. Nederland pleitte in dit commentaar tevens voor het hanteren van het door Syngenta ontwikkelde en door EFSA afgewezen BEEHAVE-model. Is het BEEHAVE-model waar staatssecretaris Van Dam op doelde met de actieve en belangrijke bijdrage die Nederland leverde aan nieuwe toetsingsmethoden om het toetsingskader te verbeteren?

Antwoord

Nee, zoals gemeld in Kamerstuk 27 858, nr. 344 bestaat deze bijdrage uit het leveren van gespecialiseerde kennis, bijvoorbeeld over aanvullende potentiële blootstellingsroutes, en er vervolgens op aan te dringen deze kennis ook in het toetsingskader mee te nemen. Het BEEHAVE-model is een realistischer model voor het beschrijven van het gedrag van bijenpopulaties. Het model is gepubliceerd in een "peer-reviewed" wetenschappelijk tijdschrift. Auteurs van het artikel zijn, naast een expert van Syngenta, vier medewerkers van Duitse en Britse universiteiten en onderzoeksinstituten. Het PPR Panel van EFSA heeft in 2015 een evaluatie uitgevoerd van dit model¹⁵. Het panel deed daarbij de aanbeveling om het BEEHAVE-model te gebruiken als basis voor het modelleren van de impact van gewasbeschermingsmiddelen op bijenvolken. Het panel deed tevens aanbevelingen om het model voor dit doel verder te ontwikkelen.

In het schriftelijke commentaar van 10 juni 2016 is tevens te lezen dat Nederland de geplande data voor inwerkingtreding van februari 2018 (te) ambitieus noemt. Hierbij wordt gesteld dat Nederland sterke twijfels heeft of een 'werkbare' risicobeoordeling op dat moment beschikbaar is. Deelt de minister de mening dat dit iets heel anders is dan 'pleiten voor snelle besluitvorming', zoals staatssecretaris Van Dam enkele maanden daarvoor schreef aan de Kamer (Kamerstuk 27 858, nr.344)? Waarop is het schriftelijke commentaar dat Nederland op 10 juni 2016 aan de Europese Commissie heeft gestuurd, gebaseerd?

Antwoord

¹⁴ <http://www.nav.nl/2016/05/nav-brief-aan-van-dam-en-tweede-kamer-over-mogelijke-invoer-bee-guidance/>

¹⁵ <https://efsa.onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.2903/j.efsa.2015.4125>

Met opmerkingen [DLu1]: Dit argument kan twee kanten opwerken: peer reviewed dus OK, peer reviewed en toch niet OK, in beide gevallen nuanceert dit de stelling opvatting dat PR altijd beter is dan niet PR reviewed studies.

In de Nederlandse inbreng van 2016 is aangegeven dat de implementatie van de onderdelen van het EFSA richtsnoer ten aanzien van hommels en solitaire bijen per februari 2018 ambitieus was, omdat er nog veel werk moest worden gedaan om deze onderdelen te kunnen implementeren. Daarom heeft NL in diezelfde inbreng ook aangegeven dat hoge prioriteit aan dit werk moest worden gegeven en heeft NL voorgesteld om een werkgroep in te stellen. De Europese Commissie is niet op dit voorstel ingegaan. Het ingediende Nederlandse commentaar is gebaseerd op de technisch-wetenschappelijke expertise van het Ctgb over de kwaliteit en uitvoerbaarheid van richtsnoeren en beoordelingscriteria.

In het schriftelijke commentaar dat Nederland op 13 januari 2017 aan de Europese Commissie stuurde is wederom te lezen dat Nederland zich zorgen maakt om de afwijzing van veel middelen vanwege de beoordeling van de risico's voor hommels en solitaire bijen. De leden van de Partij voor de Dieren-fractie hebben hierover enkele vragen.

Was de minister verbaasd dat een vernieuwd richtsnoer, waarin nieuwe wetenschappelijke kennis is verwerkt over de zeer zorgwekkende achteruitgang van de insectenpopulatie en de oorzaken daarvan, zou betekenen dat de risico's van middelen voor bijen en hommels grondiger zouden worden bekeken?

Had de minister niet verwacht dat pesticiden zouden afvallen wanneer de bijbehorende risico's voor bijen en hommels beter in kaart worden gebracht, zelfs niet na de herbeoordeling van de drie neonicotinoïden?

Erkent de minister dat de inbreng die Nederland achter de schermen heeft geleverd, de indruk wekt dat zij zich meer zorgen maakt over de kosten voor de industrie en de beschikbaarheid van pesticiden voor de landbouwsector dan over de bescherming van bijen en hommels?

Antwoord

Het bijenrichtsnoer is erop gericht dat de risico's voor bijen en hommels door de aanvragers van werkzame stoffen beter in beeld worden gebracht en dat een betere risicobeoordeling door lidstaten en EFSA mogelijk is. Dat kan als consequentie hebben dat werkzame stoffen geen goedkeuring krijgen of dat de goedkeuring van bestaande werkzame stoffen bij herbeoordeling niet wordt verlengd. Van belang is dat een richtsnoer praktisch uitvoerbaar moet zijn voor aanvragers en risicobeoordelaars. Het Nederlands commentaar was daarop gericht.

In september 2017 diende het lid De Groot drie moties in over het Bee Guidance document, waaronder een motie (Kamerstuk 27 858, nr. 403) met het verzoek om bij de Europese Commissie aan te dringen op toepassing van het Guidance document for bees op alternatieve middelen met een hoog risicoprofiel voor bijen. Minister Kamp merkte deze aan als ondersteuning van beleid.

Erkent de minister dat de Kamer op basis hiervan niet anders kon dan veronderstellen dat het kabinet achter het Bee Guidance document stond en instemde met de inhoud en implementatie daarvan?

Antwoord

De toenmalige minister van Economische Zaken heeft in reactie op de motie De Groot aangegeven dat Nederland de Europese Commissie al had verzocht om de effecten van alternatieven voor neonicotinoïden te onderzoeken en dat de minister de motie zo duidde dat de motie daarop betrekking had. Daarom heeft de minister de motie als ondersteuning van beleid aangemerkt. Ik verwijs naar de Handelingen Tweede Kamer, vergaderjaar 2017–2018, dd. 28-09-2017, nr. 6, item 7 (Kenmerk h-tk-20172018-6-7).

Automatische verlenging van toelatingen

De leden van de Partij voor de Dieren-fractie hebben enkele vragen over de automatische verlenging van toelatingen. In haar brief van 11 april 2019 kondigde de minister aan dat er direct na dat weekend, op 15 april in SCoPAFF zou worden gestemd over een voorstel van de Europese Commissie over de automatische verlenging van 34 werkzame stoffen in verband met niet tijdig afgeronde herbeoordeling (Kamerstuk 27 858, nr. 447). Deze automatische verlengingen zonder de wettelijk voorgeschreven herbeoordeling zorgen ervoor dat pesticiden waarvan bekend is dat ze

kankerverwekkend, mutageen of giftig voor de voortplanting zijn, keer op keer worden toegelaten. De reden hiervoor zou zijn dat er sprake is van een capaciteitsgebrek bij de Europese beoordelingsinstanties, waaronder EFSA.

Uit onderzoek van foodwatch¹⁶ bleek afgelopen zomer dat toelatingen tot wel vier keer achter elkaar automatisch en ongezien worden verlengd. Ruim 200 pesticiden zijn niet op tijd herbeoordeeld.

Eerder al heeft de Tweede Kamer zich uitgesproken tegen de automatische verlenging van stoffen waarvan bekend is dat ze gevaarlijk zijn en riep de Kamer de minister op om zich te verzetten tegen een voorstel van de Europese Commissie om 42 stoffen automatisch te verlengen (Kamerstuk 21 501-32, nr. 1145). Ook het Europees Parlement heeft de Europese Commissie vorig jaar door middel van een aangenomen resolutie¹⁷ opgeroepen om te stoppen met het ongezien verlengen van omstreden bestrijdingsmiddelen. De leden van de Partij voor de Dieren-fractie constateren echter dat de automatische verlengingen nog altijd gewoon doorgaan.

In het pakket van 34 stoffen die in april 2019 zonder herbeoordeling zijn verlengd bevonden zich onder andere de stoffen tebuconazool, waarvan vermoedens bestaan dat dit ongeboren kinderen kan beschadigen en flumioxazine, waarvan eerder is vastgesteld dat het zowel ongeboren kinderen als de vruchtbaarheid kan schaden. Deze stoffen zouden niet door een herbeoordelingstoets komen en zouden volgens deze leden dan ook nooit verlengd mogen worden. Ook de stoffen dimethoate, fenamiphos en metribuzin staan vanwege hun toxiciteit op de lijst van stoffen die vervangen moeten worden en waarvan het gebruik zo snel mogelijk gestopt moet worden.

De minister schrijft in haar brief dat Nederland vóór het voorstel van de Europese Commissie zou gaan stemmen om de toelating van de 34 stoffen automatisch te verlengen. Ze zou zich daarbij met een stemverklaring gaan verzetten tegen de verlenging van de stof tebuconazool, vanwege de in 2013 aangenomen motie-Ouwehand die vroeg om deze stof van de markt te weren (Kamerstuk 27 858, nr. 222).

De leden van de Partij voor de Dieren-fractie vinden het onbestaanbaar dat de minister voor de voorstellen van de Europese Commissie stemt die de toelating van deze gevaarlijke stoffen verlengt zonder de voorgeschreven herbeoordeling. Als de minister in een televisieprogramma over de grote zorgen van burgers over landbouwgif in hun omgeving reageert door te beloven dat het 'drastisch anders' wordt, kan zij toch niet blijven instemmen met het op de markt houden van middelen die op basis van verouderde richtsnoeren of modellen zijn toegelaten, en niet opnieuw zijn bekeken op hun effecten terwijl dat nota bene wél verplicht is?

Een stemverklaring tegen één van de stoffen heeft daarbij geen enkel effect als het totale pakket wordt verlengd met steun van Nederland. De Partij voor de Dieren wil dat er een einde komt aan deze ongeziene verlengingen en dat de minister doet wat ze in de richting van betrokken burgers heeft gesuggereerd.

Over de stoffen die in april zijn verlengd, hebben de leden een aantal vragen:

Wanneer, op welke momenten, is de stof tebuconazool beoordeeld door de EFSA?

Wanneer, op welke momenten, is de stof tebuconazool door het Ctgb getoetst voor toelating?

Wanneer is de stof tebuconazool voor het laatst beoordeeld?

Door welke instantie was dat?

Met welk richtsnoer?

Wat waren de bevindingen?

Waar wordt het middel tebuconazool gebruikt?

Wanneer, op welke momenten, is de stof flumioxazine beoordeeld door de EFSA?

Wanneer, op welke momenten, is de stof flumioxazine door het Ctgb getoetst voor toelating?

Wanneer is de stof flumioxazine voor het laatst beoordeeld?

Door welke instantie was dat?

¹⁶ <https://www.foodwatch.org/nl/onze-campagnes/nieuwsberichten/capaciteitsgebrek-houdt-omstreden-pesticiden-in-gebruik/>

¹⁷ http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0356_EN.html?redirect

Met welk richtsnoer?

Wat waren de bevindingen?

Waar wordt het middel flumioxazine gebruikt?

Wanneer, op welke momenten, is de stof dimethoate beoordeeld door de EFSA?

Wanneer, op welke momenten, is de stof dimethoate door het Ctgb getoetst voor toelating?

Wanneer is de stof dimethoate voor het laatst beoordeeld?

Door welke instantie was dat?

Met welk richtsnoer?

Wat waren de bevindingen?

Waar wordt het middel dimethoate gebruikt?

Wanneer, op welke momenten, is de stof fenamiphos beoordeeld door de EFSA?

Wanneer, op welke momenten, is de stof fenamiphos door het Ctgb getoetst voor toelating?

Wanneer is de stof fenamiphos voor het laatst beoordeeld?

Door welke instantie was dat?

Met welk richtsnoer?

Wat waren de bevindingen?

Waar wordt het middel fenamiphos gebruikt?

Wanneer, op welke momenten, is de stof metribuzin beoordeeld door de EFSA?

Wanneer, op welke momenten, is de stof metribuzin door het Ctgb getoetst voor toelating?

Wanneer is de stof metribuzin voor het laatst beoordeeld?

Door welke instantie was dat?

Met welk richtsnoer?

Wat waren de bevindingen?

Waar wordt het middel metribuzin gebruikt?

Antwoord

Het vraagt een omvangrijk en tijdovend rapport om alle bovenstaande vragen te beantwoorden met behulp van de informatie die publiek toegankelijk is gemaakt (of op te vragen) door EFSA en Europese Commissie of, voor zover het nationale toelatingen betreft, de toelatingendatabank van het Ctgb. Ik verwijs u naar die publiek toegankelijke informatie.

Werkzame stoffen in gewasbeschermingsmiddelen worden beoordeeld door een rapporterend lidstaat. Het beoordelingsrapport van die lidstaat ondergaat een peer review door de overige lidstaten en EFSA. Het resultaat van de risicobeoordeling en de peer review wordt gepubliceerd als de EFSA conclusie. In het beoordelingsrapport van de rapporterend lidstaat en de EFSA conclusie wordt naast de conclusies van de risicobeoordeling ook vermeld welke lidstaat rapporteur was, wanneer de beoordeling is uitgevoerd en welke richtsnoeren en modellen op het moment van de beoordeling golden.

Alle EFSA conclusies zijn in te zien via de website van EFSA - datzelfde geldt voor de beoordelingsrapporten van de rapporteur lidstaat, voor zover deze zijn opgesteld na maart 2015: tebuconazole¹⁸ (rapporterende lidstaat Denemarken), flumioxazine^{19,20,21} (rapporterende lidstaat Tjechië), dimethoate²² (rapporterende lidstaat Italië), fenamiphos²³ (rapporterende lidstaat Griekenland), metribuzin²⁴ (rapporterende lidstaat Duitsland).

¹⁸ <https://efsa.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.2903/j.efsa.2008.176r>

¹⁹ <http://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/3736>

²⁰ <http://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/4688>

²¹ <http://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/5415>

²² <http://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/5454>

²³ <http://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/5557>

Beoordelingsrapporten opgesteld voor maart 2015 zijn bij EFSA op te vragen²⁵.

Het Ctgb is in Nederland de bevoegde autoriteit voor het toelaten van gewasbeschermingsmiddelen. Via de website van het Ctgb²⁶ zijn alle toelatingen in te zien en is zichtbaar op welk moment het Ctgb een besluit over de toelating van een middel heeft genomen. De onderliggende beoordelingsrapporten zijn openbaar en eveneens in te zien via de Ctgb website. Een werkzame stof kan de basis zijn voor meerdere gewasbeschermingsmiddelen. Er zijn bijvoorbeeld 20 tebuconazool bevattende gewasbeschermingsmiddelen die sinds 2015 op 16 verschillende datums van het Ctgb een toelating hebben gekregen. Voor flumioxazine betreft het 2 gewasbeschermingsmiddelen (toegelaten in 2016 en 2019), voor dimethoaat 4 gewasbeschermingsmiddelen (toegelaten in 2014 en 2016) en voor metribuzin 10 gewasbeschermingsmiddelen (2013-2019). In Nederland zijn geen fenamiphos bevattende gewasbeschermingsmiddelen toegelaten.

²⁴ <http://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/m-88>

²⁵ <http://dar.efsa.europa.eu/dar-web/provision>

²⁶ <https://toelatingen.ctgb.nl/>

Ter informatie/achtergrond

Reeds beantwoorde vragen (Kenmerk DGA-EIA / 19118317).

Vragen en opmerkingen van de leden van de VVD-fractie

De leden van de VVD-fractie hebben kennisgenomen van de agenda voor de Landbouw- en Visserijraad van 14 mei 2019.

De leden van de VVD-fractie hebben kennisgenomen van de informatie over de Bee Guidance. De leden onderschrijven de noodzaak van een werkbaar document en praktische uitvoerbaarheid. De leden zien een aangepast voorstel graag tegemoet. Kan de minister aangeven of zij bereid is tijdens de eerstvolgende vergadering van het Standing Committee Plants, Animals, Food and Feed (SCoPAFF) de noodzaak tot Europese aanpak van de varroamijt te agenderen? Zo nee, waarom niet?

Ik deel het belang dat de leden van de VVD-fractie hechten aan een Europese aanpak voor de bestrijding van de varroamijt. Het SCoPAFF-overleg over regelgeving gewasbescherming leent zich echter niet voor het agenderen hiervan. Bij een Europese aanpak voor de bestrijding van de varroamijt gaat het niet om nieuwe Europese regelgeving maar vooral om onderzoek en kennisontwikkeling, het delen van die kennis en vervolgens toepassen op nationaal of lokaal niveau. Om die reden heb ik onderzoeksbudget vrij gemaakt voor Nederlandse deelname aan het EU Honingprogramma 2017-2019. In de antwoorden op Kamervragen, ingediend tijdens het Schriftelijk Overleg over de Landbouw- en Visserijraad op 16 juli 2018 (Kamerstuk 21501-32, nr. 1121) ben ik ingegaan op de aspecten om honingbijen meer weerbaar te maken voor de varroamijt.

Vragen en opmerkingen van de Partij voor de Dieren-fractie

Behalve over de manier waarop de minister is omgegaan met de informatiepositie van de Kamer, zijn de leden van de Partij voor de Dieren-fractie zeer ontstemd over wat – zo blijkt nu – het Nederlandse kabinet achter de schermen heeft gedaan rond de Bee Guidance, wat beduidend anders is dan het kabinet de Kamer al die tijd heeft gemeld.

Terwijl de Kamer erop mocht vertrouwen dat Nederland zich inzette voor betere bescherming van bijen en hommels, bevestigen het feitenrelaas dat de minister naar de Kamer stuurde (opnieuw Kamerstuk indien mogelijk) en de bijbehorende commentaren die door Nederland achter de schermen zijn ingebracht bij de Europese Commissie het beeld dat Follow the Money onlangs onthulde: Nederland pleit achter de schermen, in de besloten overleggen, actief voor het verminderen van de zwaarte van de voorgestelde veiligheidstesten en gebruikt hierbij opvallend veel termen en argumenten die letterlijk terug te vinden zijn in de lobbybrieven van de industrie.

Zonder dat aan de Kamer te melden, heeft het Nederlandse kabinet in de discussie over het implementatieplan ingezet op het uitstellen van de invoering van feitelijk alle testen die betrekking hebben op de beoordeling van de risico's van middelen voor hommels en andere bijen dan honingbijen, en ook de invoering van testen die de risico's met betrekking tot chronische toxiciteit in kaart moeten brengen, moeten, als het aan het Nederlandse kabinet ligt, worden uitgesteld. Terwijl de minister op de vragen naar de discussie meldde dat 'lidstaten' dwarslagen, blijkt Nederland zelf dwars te liggen. En met succes, zagen de leden van de Partij voor de Dieren-fractie in een uitgelekte conceptversie van het implementatieplan. Niet alleen is mede onder druk van Nederland de invoering van deze testen uitgesteld: de invoeringsdatum is in de nieuwe uitgelekte conceptversie van het implementatieplan zelfs volledig geschrapt. Invoering van de testen die volgens de laatste stand van de wetenschap nodig zijn om blootstelling van bijen en hommels aan schadelijke pesticiden te vermijden is dus op de lange baan geschoven, zonder zelfs maar een einddatum waarop de invoering een feit zou moeten zijn. Nederland pleit ervoor om het deel van het richtsnoer met de nu uitgestelde ofwel geschrapte testen te laten herschrijven door EFSA, om

dit daarna (over twee jaar) vervolgens opnieuw binnen SCoPAFF te bespreken. Erkent de minister dat de Bee Guidance zoals deze nu in werking zal treden, hiermee is uitgekleeft tot weinig meer dan het huidige richtsnoer uit 2001? Erkent de minister dat hierdoor de daadwerkelijke bescherming van hommels en solitaire, wilde bijen nog altijd uitblijft?

Het bijenrichtsnoer is sinds 2013 niet veranderd, noch uitgekleeft. Zoals aangegeven is Nederland voorstander van een gefaseerde invoering van het richtsnoer. Het implementeren van de onderdelen van het bijenrichtsnoer waarover voldoende consensus bestaat, zal leiden tot een verbetering van de bescherming van bijen en hommels. De herziening van het bijenrichtsnoer op een aantal onderdelen, waartoe de Europese Commissie mandaat heeft verleend aan EFSA, kan de bescherming in de toekomst mogelijk nog verder verbeteren.

Waarop is het schriftelijke commentaar dat Nederland op 13 januari 2017 aan de Europese Commissie heeft gestuurd, gebaseerd?

Het schriftelijk commentaar van Nederland is gebaseerd op de technisch-wetenschappelijke expertise van het Ctgb over de kwaliteit en uitvoerbaarheid van richtsnoeren en beoordelingscriteria. Het schriftelijk commentaar van Nederland is dus een weergave van het advies van het Ctgb. Het Ctgb heeft die expertise opgebouwd vanuit hun rol als rapporterende lidstaat bij de beoordeling van dossiers van werkzame stoffen en als toelatingsautoriteit van gewasbeschermingsmiddelen in Nederland. In de toelichting op de vijf algemene punten van het schriftelijk commentaar onderbouwt het Ctgb met concrete punten waar het bijenrichtsnoer tot praktische problemen leidt indien het door aanvragers moet worden gebruikt bij het opstellen van dossiers en door beoordelende instanties, zoals het Ctgb, bij het opstellen van evaluatierapporten voor EFSA en de Europese Commissie. Het Nederlands commentaar is erop gericht het bijenrichtsnoer praktisch uitvoerbaar te maken. Het schriftelijk commentaar dat op 13 januari 2017 naar aanleiding van een vraag van de Europese Commissie is verstuurd, is een verdere uitwerking van het commentaar dat in 2016, eveneens naar aanleiding van de vraag van de Europese Commissie, is aangeleverd.

Intussen hebben de leden van de Partij voor de Dieren-fractie vernomen dat, ondanks de uitholling van (de implementatie van) de BeeGuidance, waardoor deze inmiddels inhoudelijk zo weinig voorstelt dat een meerderheid van de lidstaten hiermee in zal stemmen, Nederland nog altijd niet akkoord zal gaan. Dit vanwege de vereisten voor de veldstudies.

Kan de minister dit bevestigen?

Zo ja, hoe kan de minister dit verantwoorden, in het licht van de uitspraken van haar voorgangers en op basis van alle wetenschappelijke informatie die beschikbaar is?

Nee, het door de leden van de PvdD-fractie geschetste beeld is niet juist. Zoals aangegeven in mijn brief van 18 april jl. (Kamerstuk 27 585, nr. 451) is de inzet van Nederland steeds geweest om snel te komen tot een goed bijenrichtsnoer, waarbij Nederland ervoor pleitte – en dat nog steeds doet – om de onderdelen van het richtsnoer die wetenschappelijk actueel en praktisch uitvoerbaar zijn zo snel mogelijk in te voeren, en daarnaast de European Food Safety Authority (EFSA) mandaat te geven om binnen een bepaald tijdsbestek de onderdelen uit te werken waarvoor dat nog niet het geval is. De Europese Commissie zal waarschijnlijk komende juli een gefaseerde invoering van het richtsnoer aan de lidstaten voorstellen. Ik verwacht dat het Commissievoorstel goed zal aansluiten bij mijn inzet en sta hier dus positief tegenover. Over mijn definitieve positie zal ik uw Kamer informeren wanneer het voorstel ook daadwerkelijk aan de lidstaten wordt voorgelegd ter stemming en ik mij heb laten adviseren door het Ctgb. Daarnaast heeft de Europese Commissie reeds in maart 2019 mandaat aan EFSA verleend om binnen twee jaar het richtsnoer te herzien op onderdelen waar aanpassing aan nieuwe wetenschappelijke inzichten wenselijk wordt geacht. De vereisten voor veldstudies om de risico's inzake chronische toxiciteit te beoordelen, is een van de onderdelen die EFSA nader zal bekijken binnen het door de Europese Commissie verstrekte mandaat. Zoals hierboven aangegeven heeft

Nederland zich daar steeds voor uitgesproken.

Klopt het dat er tijdens het komende SCoPAFF-overleg, in tegenstelling tot eerdere berichten, toch nog geen stemming zal plaatsvinden? Zo ja, wat is hiervoor de reden?

Ja, dit klopt. In het AO LNV-raad van 10 april jl. heb ik aangegeven dat de eerstvolgende gelegenheid waarop de Europese Commissie de implementatie van het bijenrichtsnoer in stemming zou kunnen brengen, de komende SCoPAFF-vergadering van 20 en 21 mei zou zijn. Inmiddels is de agenda van deze vergadering beschikbaar en is duidelijk er geen besluitvorming over de implementatie van het bijenrichtsnoer zal plaatsvinden. De Europese Commissie heeft het onderwerp wel voor gedachteswisseling geagendeerd, als zogenaamd Cpunt. Het is mij niet bekend wat de redenen van de Europese Commissie hiervoor zijn.

Indien er geen stemming plaatsvindt, wat zal de inbreng zijn van Nederland tijdens de "tour de table"?

Er is nog geen document verspreid (d.d. 7 mei 2019) maar de verwachting is, op basis van hetgeen de Europese Commissie in de vorige SCoPAFF-vergadering heeft gemeld, dat het voorstel gaat over de implementatie van de onderdelen waarvan in de vorige SCoPAFF-vergadering bleek dat er voldoende consensus bestaat. Nederland zal in dat geval aangeven dat het voorstander is van een gefaseerde implementatie en zal vragen om een spoedige agendering van het voorstel voor besluitvorming. De bescherming van bijen en hommels is immers het best gediend als de onderdelen waarover voldoende consensus bestaat, snel worden toegepast bij de (her)beoordeling van dossiers.

Is de minister bereid zich vanaf nu wel daadwerkelijk in te zetten voor een optimale bescherming van bijen en hommels?

Mijn ambtsvoorgangers en ik hebben zich, op basis van de adviezen van het Ctgb, vanaf het begin ingezet voor een praktisch uitvoerbare richtsnoer dat zorgdraagt voor een optimale bescherming van bijen en hommels en ik zal dat blijven doen. Het is mijn overtuiging dat alleen een praktisch uitvoerbare richtsnoer daadwerkelijk bijdraagt aan die bescherming.

Indien er wel een stemming plaatsvindt, hoe zal Nederland hierbij stemmen?

Is de minister bereid zich dit keer wel daadwerkelijk in te zetten voor een optimale bescherming van bijen en hommels?

Er zal geen stemming plaatsvinden. Korthedshalve verwijs ik verder naar de antwoorden op de voorgaande vragen.

Is de minister tot slot bereid om alle zeven versies van de voorstellen voor het implementatieplan (Roadmap to implementation) die tussen 2013 en mei 2019 zijn en worden besproken aan de Kamer te sturen?

Ik hecht aan transparantie in dit dossier en heb uw Kamer daarom reeds uitgebreid geïnformeerd over de tijdlijn inzake het bijenrichtsnoer en de inbreng die door Nederland geleverd is. In de vraag wordt bedoeld op werkdocumenten van de Europese Commissie. De werkdocumenten van de Europese Commissie worden met een beroep op vertrouwelijkheid verspreid onder de lidstaten. Ik respecteer die vertrouwelijkheid en kan derhalve niet aan het verzoek voldoen.